

TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN SOSYO EKONOMİK ANALİZİ

Sema ALICI*

I. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada Devlet İstatistik Enstitü'sü tarafından uygulanan 1994 Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi'nden elde edilen veriler kullanılmıştır. Hane yaşam standartları için genellikle tercih edilen gösterge cari tüketimdir, bu çalışmada da refah göstergesi olarak cari tüketim kullanılmıştır. Yoksul haneler belli bir dönemde, onların izlendiği zamanda belirlenmiştir. Bunların içinde sürekli olarak yoksul olanlar olduğu gibi kısa süren bir şok nedeniyle geçici olarak refahları azalmış olan haneler de yoksul olarak tanımlanmış olabilir. Yoksulluk analizi için nominal değerlerin kullanımı seçilmiştir. Enflasyonu hesaba katmak için aylık yerel fiyatlar ile hesaplanan nominal yoksulluk sınırları kullanılmıştır.

Yoksulluk çalışmalarında kişi başına ortalama tüketim seviyelerini araştırırken, bir haneyi meydana getiren fertlere, hane tüketimini paylaşmak için bir " tahsis kuralı" geliştirilip uygulanmalıdır. Hanehalkını meydana getiren bireylerin hane kaynaklarından aldığı paylarda bir tahsis kuralı baz alınarak bazı düzeltmeler yapılmalıdır. Bunun için ağırlıklandırma kullanılabilir yani hanedeki fertler yaş ve cinsiyetlerine göre bir yetişkinin belli bir oranı olarak kabul edilir ve hanede yaşayan fert sayısı (hanehalkı büyüklüğü) bu ağırlıkların toplamı olarak alınır. Böylece hanedeki tüm fertler değil, denk yetişkin (equivalent adult) sayısı ölçülmüş olur(1).

Bu çalışmada hanede bulunan fertler için bir dönüşüm kuralı uygulanmıştır çünkü yoksulluk sınırının belirlenmesinde kullanılan minimum gıda standardı yöntemi, kalori gereksiniminin belirlenmesi için hanedeki denk yetişkin fertlerin sayısının hesaplanmasını gerektirmektedir. Genel anlamda bu tür bir dönüşümün basit fomülü;

---

* Devlet İstatistik Enstitüsü, Gelir ve Tüketim İstatistikleri Şubesi uzman yardımcısı.

$$E = \sum_j \alpha_j n_j$$

E: Denk yetişkin fert sayısı

n_j : Her gruptaki fert sayısı

Hanedeki j sayıda farklı demografik gruba bölünmüş fertlerin denk yetişkine dönüşüm katsayısı α_j 'dir.

α katsayısı ve bağlı olduğu demografik gruplar şöyledir;

Küçük çocuk (5yaşından küçük)	0.64
Çocuk (5-17 yaş arası)	1.00
Çalışma yaşında erkek (18-39 yaş arası)	1.00
Çalışma yaşında kadın (18-39 yaş arası)	0.84
Emeklilik yaşında erkek (40+ yaş)	0.88
Emeklilik yaşında kadın (40+ yaş)	0.76

Hane gerçek büyüklüğüne ulaşmak açısından hanede yaşayan fertlerin yaş ve cinsiyet farklılıklarına göre bir yetişkine göre ağırlıklandırılması yeterli değildir, bunun yanısıra ölçek ekonomilerin de ölçülmesi gerekmektedir. Ölçek ekonomiler, hanedeki denk yetişkin sayısının "gerçek" (effective) yetişkin sayısına dönüştürülmesinde kullanılır.

Türkiye'de geniş aileler çok yaygındır ve nüfusun %63'ü bu tür ailelerde yaşamaktadır. Bu nedenle ölçek ekonominin ölçülmesi büyük önem taşımaktadır. Hanede tipik olarak tüketilen bazı mal ve hizmetler için bunların hane içindeki maliyeti bu mal ve hizmetleri bir veya daha fazla kişinin kullanmasına göre değişiklik göstermez. Örneğin ısınmanın maliyeti hanenin büyük veya küçük olması ile alakalı değildir, fakat kişi başına ısınma maliyeti, büyük hanelerde küçük hanelere göre daha düşüktür. Mal ve hizmetlerden hanede ne kadar çok hanehalkı üyesi yararlanırsa bunların kişi başına maliyeti de o oranda düşecektir dolayısıyla belli bir refah düzeyine ulaşmanın kişi başına maliyeti büyük hanelerde küçük hanelere göre daha düşük olacaktır.

Bu çalışmada belli bir refahı paylaşan hanedeki fert sayısının ölçek ekonomi parametresi (θ) kullanılarak düzeltilmesi gerektiği varsayımı yapılmış, θ değeri 0.75 olarak hesaplanmıştır. Böylece gerçek hanehalkı büyüklüğüne ulaşmak mümkün olmuştur.

Yukarıdaki varsayımlar altında aşağıdaki tabloda çeşitli hanehalkı kompozisyonları için örnekler verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi 4 kişiden oluşan bir hanenin büyüklüğü, fertlerin yaş ve cinsiyet özellikleri gözönüne alındığında 3.12'e ve ölçek ekonomiler dikkate alındığında 2.35'e eşittir ($3.12^\theta = 2.35$, $\theta = .75$).

Hane tipi	Fert sayısı	Denk yetişkin fert sayısı (E)	Ölçek ekonomiler düzeltilmesiyle gerçek büyüklük (E ^θ)
Yalnız yaşayan erkek	1	1	1
2 çocuklu evli çift	4	3.12	2.35
2 çocuklu 2 yaşlı ebeveynli evli çift	6	4.76	3.22
Evli çift+4 (2 küçük, 2 okul çağı) çocuk + 2 yaşlı ebeveyn	8	6.76	4.19

II. TÜRKİYE İÇİN YOKSULLUK SINIRININ BELİRLENMESİ

A. Mutlak Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi

Yoksulluk sınırının gerçekçi olması için, hesaplamada kullanılacak gıda sepetinin ülke zevklerini yansıtan bir yapıda olması gerekir. Bu çalışmada gıda sepetinin oluşturulmasında referans grubu olarak hanehalkı tüketim harcamasına göre en düşük %20'lik grupta yer alan haneler alınmış ve bu hanelerin tüketimleri kullanılmıştır. Böylece en yoksul kesimin tercihlerini yansıtan fakat gerekli kalori gereksinimini de sağlayan gıda sepetleri elde edilmiştir. Hanelerin tüketmiş oldukları besin maddelerinin kalori değerleri hesaplanarak en düşük %20'lik dilime giren hanelerin almış oldukları toplam kalori hesaplanmıştır. Tüm haneler için kırsal ve kent ayrımında hesaplanan kalori değerleri hanedeki denk yetişkin sayısına bölünerek denk yetişkin başına kalori tüketimi hesaplanmıştır. Kırsal ve kentsel alanlar için bir kişinin bu kaloriyi almak için hangi maddeden ne kadar tüketmesi gerektiği miktar olarak gram bazında hesaplanmıştır. Sonuçta

aynı kalori değerini veren fakat madde ve miktar olarak birbirinden farklı, kır için 164, kent için ise 200 gıda maddesinden oluşan iki ayrı gıda sepeti elde edilmiştir .

Bu iki gıda sepetinin, gerekli kalori alımını sağladığı ve aynı zamanda protein, vitamin, demir, kalsiyum ve yağ gibi besin bileşenleri açısından da dengeli bir beslenme yi de sağladığı yapılan analizler sonucunda görülmüştür(2).

Anket aylarına, bölgelere ve kır-kent'e göre bu maddeler için anket verisinden ortalama tüketim fiyatları elde edilerek gıda sepetlerinin maliyetleri hesaplanmış ve 168 (12 ay * 7 bölge * kır/kent) farklı gıda sınırı elde edilmiştir. Hanenin toplam tüketim harcamasının hane gerçek büyüklüğüne (denk yetişkin ve tüketimde ölçek ekonominin hesaba katılmasıyla bulunmuş olan hane büyüklüğü ($E^{0.75}$)) bölünmesiyle elde edilen değer, eğer minimum gıda sepeti maliyetinden küçükse bu hane çok yoksul olarak kabul edilmiştir. (Gıda yoksulluğu)

Gıda bileşenine göre hesaplanan yoksulluk sınırının altında kalan haneler "çok yoksul " haneler olarak belirlenmiştir. Fakat gıda sepeti maliyeti tek başına yaşam standartlarını ölçmek için yeterli bir ölçüm değildir. Gıda dışı temel gereksinimlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Yaygın olarak kabul edilmiştir ki yoksulluk sınırının gıda dışı bileşenini belirleyebilmek için, ancak minimum gıda sepetine ulaşmaya muktedir olanların beklenen gıda dışı harcamaları tespit edilmelidir. Durumları ancak gıda gereksinimini sağlayabilecek düzeyde olan hanelerin veya fertlerin bile gıda-dışı maddelere harcama yapmaları kaçınılmazdır.

Gıda talep modeli için uygun bir tahmin elde etmek için Deaton ve Muellbauer tarafından bulunan, yoksulluk sepetinde gıda payının tahminini verecek aşağıdaki regresyon tahmin edilmiştir

$$\text{Gıda payı } w_{ij} = a_j + b_j \log(\text{Cari tüketim}_i / \text{Gıda sınırı}_j) + u_{ij}$$

hane j.bölgede iken , u hatasını olduğunda , a_j 'nin tahmin edilen değeri bize ancak minimum beslenmeyi sağlayabilenlerin gıda harcaması payını vermektedir ve her bölge için spesifikdir. Bu regresyon bölgesel dummies ile uygun sonuçlar vermiştir. Yoksulluk sınırı tespitinde gıdanın payı kentsel yerler için 0.5608974'dür. Bölgeler arasında gıda payı açısından bazı farklılıklar vardır, örneğin Akdeniz Bölgesini'nde gıdanın payı %3,6 oranında artmaktadır. Kırsal alanlarda ise gıdanın payı %9.6 kadar daha fazladır.

Sonuç olarak, gıda dışı bileşenini de içeren yoksulluk sınırı, kentsel alanlarda minimum gıda sepeti maliyetinin 1.78 katı ve kırsal alanlarda minimum gıda sepeti maliyetinin 1.5 katıdır. Oluşturulan yeni yoksulluk sınırında hem gıda hem de gıda dışı bileşenleri mevcuttur. Hanenin toplam tüketim harcamasının hane gerçek büyüklüğüne (denk fert ve tüketimde ölçek ekonomisinin hesaba katılmasıyla bulunmuş olan hane büyüklüğü ($E^{0.75}$)) bölünmesiyle elde edilen değer, eğer bu sınırın altında ise bu haneler "yoksul" olarak kabul edilmiştir. (Temel yaklaşım)

B. Görelî Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi

Görelî yoksulluk sınırı çeşitlilik gösteren OECD ölçeklerinden birisi kullanılarak tespit edilmiştir. OECD ülkelerinde genelde θ 'nın 0.5 ve 1 olduğu varsayımı ile görelî yoksulluk sınırı hesaplamaları yapılmaktadır. Bu çalışmada görelî yoksulluk sınırı θ 'nın 0.5 olduğu varsayımıyla eşdeğer yetişkin başına aylık medyan gelirin yarısı olarak belirlenmiştir. Enflasyon nedeniyle her ayın medyan gelirinin farklı olması nedeniyle birbirini takip eden her ay için bir tane olmak üzere 12 yoksulluk sınırı hesaplanmıştır. Hanelerin nominal aylık gelirlerinin gerçek hane büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilen değer görelî yoksulluk sınırından düşük ise bu haneler görelî yoksul veya OECD tanımına göre yoksul olarak değerlendirilmiştir.

Yöntemleri kısaca özetlemek gerekirse; (Bkz:Kutu-1.)

Birinci yöntemde, gıda sepetinin maliyeti hesaplanmış, hane toplam tüketimi gerçek hane büyüklüğüne bölünmüş ve gıda sepetinin maliyeti bu değerden büyükse hane çok yoksul olarak kabul edilmiştir. (Gıda yoksulluğu)

İkinci yöntemde, gıda sepetinin maliyetine ek olarak gıda dışı harcamaların payı hesaplanarak yoksulluk sınırına eklenerek yeni bir yoksulluk sınırı belirlenmiş, hane toplam tüketimi gerçek hane büyüklüğüne bölünmüş ve yoksulluk sınırı değeri bu değerden büyükse hane yoksul olarak kabul edilmiştir. (Temel yaklaşım)

Üçüncü yöntemde ölçek ekonomiler parametresi θ , 1 kabul edilmiş, yani tüketimde ölçek ekonomisi olmadığı varsayımı yapılmış, hane toplam tüketimi gerçek hane büyüklüğüne bölünmüş, temel yaklaşımda belirlenen yoksulluk sınırı değeri bu değerden büyükse hane yoksul olarak kabul edilmiştir. (Fert başına ölçüm)

Dördüncü yöntemde ölçek ekonomiler parametresi θ , 0.5 kabul edilmiş, yani tüketimde geniş bir ölçek ekonomisi olduğu varsayımı yapılmış, hane

toplam tüketimi gerçek hane büyüklüğüne bölünmüş temel yaklaşımda belirlenen yoksulluk sınırı değeri bu değerden büyükse hane yoksul olarak kabul edilmiştir. (OECD ölçeği)

Kutu-1: Yoksulluğun Ölçülmesinde Kullanılan Yöntemler Ve Sonuçlar

TÜKETİME DAYALI YAKLAŞIMLAR

		Yoksulluk sınırının altında kalan nüfus %
YÖNTEM I		
Gıda yoksulluğu (çok yoksul olanları belirlemek için)	Ortalama bir bölge ekonomisi olduğu varsayımıyla ($\theta=0.75$) denk yetişkin başına tüketimin minimum gıda sepetinin bölgesel maliyeti ile karşılaştırılması	0,69
YÖNTEM II		
Teme yaklaşım (yoksulları belirlemek için)	Ortalama bir bölge ekonomisi olduğu varsayımıyla ($\theta=0.75$) denk yetişkin başına tüketimin temel ihtiyaçlardan oluşan sepetin bölgesel maliyeti ile karşılaştırılması	5,20
YÖNTEM III		
Fert başına ölçüm	Ölçek ekonomisi olmadığı varsayımıyla ($\theta=1$) fert başına tüketimin temel ihtiyaçlardan oluşan sepetin bölgesel maliyeti ile karşılaştırılması	20,26
YÖNTEM IV		
OECD ölçeği	Geniş bir ölçek ekonomisinin olduğu varsayımıyla ($\theta=0.5$) eşdeğer fert başına tüketimin temel ihtiyaçlardan oluşan sepetin bölgesel maliyeti ile karşılaştırılması	0,90

GELİRE DAYALI YAKLAŞIMLAR

YÖNTEM V

Teme yaklaşım	Ortalama bir bölge ekonomisi olduğu varsayımıyla ($\theta=0.75$) denk yetişkin başına gelirin temel ihtiyaçlardan oluşan sepetin bölgesel maliyeti ile karşılaştırılması	5,09
---------------	--	------

YÖNTEM VI

OECD metodolojisi (görelî yoksulluk)	Geniş bir ölçek ekonomisinin olduğu varsayımıyla ($\theta=0.5$) denk yetişkin başına medyan gelirin	15,69
--------------------------------------	---	-------

yarısının hane başına nominal aylık gelirinin eşdeğer yetişkin sayısına bölünmesi ile elde edilen değer ile karşılaştırılması

Beşinci yöntemde ölçek ekonomiler parametresi θ , 0.75 kabul edilmiş, yani tüketimde ortalama bir ölçek ekonomisi olduğu varsayımı yapılmış, hane toplam geliri gerçek hane büyüklüğüne bölünmüş temel yaklaşımda belirlenen yoksulluk sınırı değeri bu değerden büyükse hane yoksul olarak kabul edilmiştir. (Temel yaklaşım)

Altıncı yöntemde ölçek ekonomiler parametresi θ , 0.5 kabul edilmiş, yani tüketimde geniş bir ölçek ekonomi olduğu varsayımı yapılmış, medyan gelirin yarısı yoksulluk sınırı olarak belirlenmiş, hanelerin nominal aylık gelirleri hane gerçek büyüklüğüne bölünmüş ve yoksulluk sınırı değeri bu değerden büyükse hane yoksul olarak kabul edilmiştir. (OECD metodolojisi)

Yoksulluk ölçümlerinde tüketim verisi kullanıldığında ülkede nüfusun %0.69'unun gıda gereksinimine dayanan yoksulluk sınırının altında olduğu, nüfusun %5.20'sinin gıda ve gıda dışı harcamaları kapsayan yoksulluk sınırının altında olduğu görülmektedir. OECD yöntemine göre ise nüfusun %5.09'u görece gelir yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır. Yoksulluk sınırını % 10 artırdığımızda yoksul sayısında %38'lik bir artış olmaktadır, yoksulluk sınırını %10 azalttığımızda ise yoksul sayısında %35'lik bir azalma olmaktadır. Yoksulluk sınırı civarında oldukça önemli bir nüfus yoğunluğu vardır. Bu da yoksulluk ölçüm yönteminde %10'luk küçük bir değişikliğin bile neden yoksul sayısında büyük değişimlere neden olduğunu açıklamaktadır. Bununla beraber ölçüm metodolojisindeki değişimlerde yoksul sayısında büyük değişimler olmasına karşın yoksulların karakteristiklerinin birçoğunda değişimler olmamakta yoksulların profili değişmemektedir.

III. YOKSULLARIN PROFİLİ

Bundan önceki bölümlerde çeşitli yöntemler kullanılarak yoksulluk sınırları ve oranları belirlenmiştir. Fakat yoksulluk azaltılmak istendiğinde veya yoksullara ilişkin uygulanan politikaların amacına ulaşım ulaşılmadığı ölçülmek istendiğinde yoksullara ilişkin pek çok bilginin var olması gerekmektedir. Kimlerin yoksul olduğu bilinmeden yoksulluğu azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmesi imkansızdır. Bu bölümde yoksulların kimler olduğu, nerelerde yaşadıkları, yoksul hanelerin büyüklükleri ve kompozisyonları, hangi durumlarda yoksulluk riskinin arttığı veya azaldığı gibi konular üzerinde durulacaktır. Burada çeşitli yoksulluk ölçüm

yöntemleri kullanılmıştır(3). Yoksulluk profilleri hem hanehalkı reisi bazında hem de hanede yaşayan fertler bazında incelenmiştir

Tablo 1. Bölgelere göre yoksulluk

Bölgeler	Nüfus % Payı	Yoksulluk göstergesi					Yoksulluğa katkı			
		Yoksul %	Çok yoksul %	Ortalama yoksulluk açığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Marmara	24,7	3,86	0,36	19,30	0,74	0,26	18,28	12,69	17,96	19,31
Ege	13,6	1,88	0,14	19,73	0,37	0,11	4,92	2,81	4,94	4,57
Akdeniz	12,8	3,78	0,30	17,02	0,64	0,17	9,26	5,53	8,03	6,76
İç Anadolu	17,2	6,38	1,14	23,15	1,48	0,54	21,07	28,32	24,85	28,12
Karadeniz	13,5	2,74	0,16	14,74	0,40	0,10	7,08	3,02	5,32	4,03
Doğu Anadolu	8,8	11,25	2,25	20,42	2,30	0,74	19,10	28,85	19,86	19,88
G.Doğu Anadolu	9,6	11,05	1,36	18,44	2,04	0,60	20,31	18,80	19,07	17,35
Toplam	100,0	5,20	0,69	19,64	1,02	0,33	100,01	100,00	100,00	100,00

Tabloda;

1 numaralı sütun, ilgili bölgelerin Türkiye genelindeki nüfus paylarını

2 numaralı sütun, gıda sepetinin maliyeti + gıda dışı harcamaların payı yöntemine göre belirlenmiş yoksulluğu (Temel yaklaşım)

3 numaralı sütun, sadece gıda harcamaları yöntemine göre belirlenmiş yoksulluğu (gıda yoksulluğu)

4 numaralı sütun, gıda sepetinin maliyeti + gıda dışı harcamaların payı yöntemi ile belirlenmiş olan yoksulluk sınırına göre ortalama yoksulluk açığını (I)

5 numaralı sütun, gıda sepetinin maliyeti + gıda dışı harcamaların payı yöntemine göre hesaplanmış yoksulluğun derinliğini (PG)

6 numaralı sütun, gıda sepetinin maliyeti + gıda dışı harcamaların payı yöntemine göre hesaplanmış yoksulluğun şiddetini (P₂)

7 numaralı sütun, ilgili bölgenin nüfusu ile bağlantılı olarak gıda sepetinin maliyeti + gıda dışı harcamaların payı yöntemine göre hesaplanmış olan yoksulluğa katkısını

8 numaralı sütun, ilgili bölgenin gıda sepetinin maliyeti yöntemine göre belirlenmiş olan yoksulluğa katkısını

9 numaralı sütun, ilgili bölgenin nüfusu ile bağlantılı olarak (PG)'e katkısını ve 10 numaralı sütun da ilgili bölgenin nüfusu ile bağlantılı olarak (P₂)'e katkısını göstermektedir.

Bölgeler arasında yoksulluk riski ve nüfus oranları açısından bir karşılaştırma yaptığımızda yoksulluk riski en yüksek olan bölgenin Doğu Anadolu Bölgesi (%11.25) olduğunu, bu nedenle nüfus içindeki payınınin (%8.8) düşük olmasına rağmen ülke yoksulluğuna katkısının (%20.31) büyük olduğunu görmekteyiz aynı durum Güney Doğu Anadolu Bölgesi için de geçerlidir. İç Anadolu Bölgesi kendi içindeki yoksulluk oranının(%6,38) ortalamadan çok yüksek olmamasına rağmen yoksulluğa en fazla katkıda bulunan bölgedir çünkü nüfus payı yüksektir. Marmara Bölgesi'nde ise yoksulluk riski ülke ortalamasının oldukça altında (%3.86) olmasına rağmen nüfus içindeki payı (%24.7) yüksek olduğundan yine ülke yoksulluğuna katkısı oldukça fazladır. Ortalama yoksulluk açığına baktığımızda, yoksulluk açığı en fazla olan bölgenin İç Anadolu Bölgesi olduğunu görmekteyiz, bu bölgede yoksullar yoksulluk sınırının ortalama %23.15'si kadar altında yer almaktadırlar. Karadeniz Bölgesi'nde ise yoksullar yoksulluk sınırının %14.74'ü kadar altında yer almaktadırlar.

Kırsal ve kentsel alanlar arasında yoksulluk riski, yoksulluğun derinliği ve şiddeti açısından çok büyük farklılıklar olmadığı görülmektedir. Yoksulluk riski kırsal (%5,21) ve kentsel (%5,20) alanlarda birbirine eşitken kentsel alanlarda yoksulluğun derinlik ve şiddeti kırsal alanlara göre bir miktar artmaktadır.

Oturdukları sokağın özelliğine göre haneleri incelediğimizde kentsel yerleşim yerlerinde yaşayan hanelerin %46.8'inin gelişmiş olarak nitelendirdiğimiz yerlerde yaşadıklarını geri kalan kısmının ise gelişmemiş ve gecekondü bölgelerinde yaşadığını görmekteyiz. Kentsel yerleşim yerlerinin gelişmiş bölgelerinde yoksulluk riskinin kent genel yoksulluk riskinin (%5.1) hemen hemen yarısı (%2.3) olduğu, buna karşın gelişmemiş veya gecekondü bölgelerinde kent genel yoksulluk riskinin (%7,59) % 50 fazlası olduğu görülmektedir. Kentsel yerleşim yerlerindeki genel yoksulluk riskinin hemen hemen kırsal yerleşim yerleri ile aynı olması kentsel yerleşim yerlerinin gelişmemiş veya gecekondü bölgelerindeki yoksulluğun yüksek olmasındadır yani bu tür yerleşim yerleri kentleri ortalamada yoksul hale getirmektedir. Kentsel alanların ülke yoksulluğuna katkısı %52.95'dir ve bunun çok büyük bir kısmı %79'u gelişmemiş ve gecekondü bölgelerinden kaynaklanmaktadır, gelişmiş bölgelerin kent yoksulluğuna katkısı ise %21 civarında kalmaktadır. Kırsal yerleşim yerlerinin ülke yoksulluğuna katkısı ise %47.05'dir.

Tablo 2. Yerleşim yerlerinin özelliklerine göre yoksulluk

Yerleşim yeri	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi					Yoksulluğa katkı			
		Yoksul %	Çok yoksul %	Ortalama yoksulluk açığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
Kır	46,46	5,21	0,80	18,72	0,97	0,30	46,49	54,05	44,33	41,80
Kent	53,54	5,20	0,59	20,43	1,06	0,36	53,51	45,95	55,67	58,20

Tablo 3. Oturulan sokağın özelliğine göre yoksulluk

Kentte yaşayan haneler için oturulan sokağın özelliği	Nüfus Payı		Yoksulluk göstergesi		Yoksulluğa katkı	
	%		Yoksul %	Çok yoksul %	Yoksul %	Çok yoksul %
KENT	53,96 (1)		5,11	0,59	52,95	46,53
Gelişmiş	25,24		2,28	0,16	11,08	5,94
Gelişmemiş veya geçekundu	28,72		7,59	0,97	41,88	40,59
KIR	46,04 (2)		5,21	0,80	47,05	53,47
TOPLAM	100,00 (1+2)		5,20	0,69	100,00	100,00

Tablo 4. Hanehalkı reisinin cinsiyeti ve yoksulluk

Hanehalkı reisinin cinsiyeti	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi					Yoksulluğa katkı			
		Yoksul %	Çok Yoksul %	Ortalama yoksulluk açığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
Kadın	5,42	8,16	2,03	24,83	2,03	0,74	8,50	15,92	10,74	12,19
Erkek	94,58	5,03	0,61	19,16	0,96	0,30	91,50	84,08	89,25	87,81
TOPLAM	100,00	5,20	0,69	19,64	1,02	0,33	100,00	100,00	100,00	100,00

Hanehalkı reisi kadın olan hanelerin yoksulluk riski erkek olanlara göre daha fazladır. Bu hanelerin yoksulluk riski %57 daha fazladır. Nüfus içindeki paylarına baktığımızda sadece hanelerin %5.42'sinde hanehalkı reisinin kadın olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda yoksulluğun derinliği ve şiddeti de bu hanelerde daha fazladır. Ortalam yoksulluk açığı a daha fazladır, bu haneler yoksulluk sınırının ortalama%24.8'I kadar altında yer almaktadırlar oysa hanehalkı reisi erkek olan haneler yoksulluk sınırının ortalama %19.2'si kadar altında bulunmaktadırlar. Hanehalkı reisi kadın olan hanelerin ülke yoksulluğuna katkıları nüfus paylarından daha fazladır, nüfus payları %5.42 iken yoksulluğa katkıları yoksulluk için %8.50 çok yoksulluk için ise %15.92'dir fakat yine de nüfus payları çok düşük olduğundan ülke yoksulluğunu çok büyük oranda etkilememektedirler.

Eğitim durumu ve yoksulluk riski arasında önemli bir bağlantı vardır. Tablo 5'de görüldüğü gibi eğitim durumu iyileştikçe yoksulluk riski düşmektedir. Hanenin yoksul olmasında eğitim durumu anahtar bir rol oynamaktadır. Hanehalkı reisi okur-yazar olmayan hanelerde çok yoksul olma riski %1.86 iken yüksek okul mezunu olanlarda bu risk %0.1'e düşmektedir. Hanehalkı reisi okur-yazar olmayan hanelerde yoksulluk riski ortalamanın iki katı (%10.13) iken hanehalkı reisi yüksek okul mezunu hanelerde yoksulluk riski (%0.28) ortalamanın çok altındadır. Hanehalkı okur-yazar olmayan hanelerin ülke yoksulluğuna katkıları nüfus paylarının iki katına çıkmaktadır, nüfus payları %13.59 iken ülke yoksulluğuna katkıları %26.45'dir bu da bu hanelerde yoksulluğun ortalamadan çok yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Hanehalkı reisi ilkökul mezunu olan hanelerin nüfus payları ve yoksulluğa katkıları hemen hemen aynıdır. Yoksulluğun derinliğine ve şiddetine baktığımızda bunların da hanehalkı reisi okur-yazar olmayan hanelerde en yüksek ve yüksek okul mezunu hanelerde en düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Hanehalkı reisinin eğitim durumuna göre yoksulluk

Hanehalkı reisinin öğrenim durumu	Nüfus %	Yoksulluk göstergesi					Yoksulluğa katkı			
		Yoksul %	Çok yoksul %	Ortalama yoksulluk açığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
okur-yazar olmayan	13,59	10,13	1,86	21,80	2,21	0,72	26,45	36,55	29,36	29,96
okur-yazar olup, diploması olmayan	7,44	7,38	0,95	19,01	1,40	0,45	10,56	10,20	10,22	10,25
ilkokul mezunu	55,78	5,26	0,60	18,63	0,98	0,31	56,39	48,84	53,49	53,04
orta/lise ve dengi okul mezunu	17,86	1,84	0,14	20,43	0,38	0,12	6,31	3,65	6,56	6,28
Yüksekokul mezunu	5,33	0,28	0,10	25,06	0,07	0,03	0,29	0,76	0,37	0,48
Toplam	100,00	5,20	0,69	19,64	1,02	0,33	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 6. Hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk

Fertlerin bitirmiş oldukları En son okul	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi		Yoksulluğa katkı	
		Yoksulluk % oranı	Çok yoksul % oranı	Yoksul %	Çok yoksul %
YETİŞKİN (25 YAŞINDAN BÜYÜK)	47,9	3,92	0,49	36,1	34,1
Okur-yazar olmayan	12,0	6,75	0,98	15,6	17,1
Okur-yazar olup, diploması olmayan	3,4	4,10	0,45	2,6	2,2
İlkokul mezunu	23,0	3,67	0,41	16,2	13,7
Ortaokul mezunu	3,0	1,79	0,16	1,0	0,7
orta-dengi okul mezunu	0,1	0,00	0,00	0,0	0,0
lise mezunu	3,6	0,91	0,05	0,6	0,2
lise-dengi okul mezunu	0,6	0,00	0,00	0,0	0,0
Üniversite	2,2	0,12	0,05	0,1	0,2
Master-doktora	0,1	0,00	0,00	0,0	0,0
GENÇ (6-24 YAŞ)	41,0	6,23	0,83	49,1	49,1
okur-yazar olmayan	4,0	10,61	1,45	8,2	8,4
okur-yazar olup, diploması olmayan	10,7	7,77	1,14	15,9	17,6
İlkokul mezunu	18,0	6,04	0,80	20,9	20,9
Ortaokul mezunu	4,4	3,59	0,27	3,1	1,8
orta-dengi okul mezunu	0,2	2,21	0,00	0,1	0,0
lise mezunu	3,0	1,44	0,09	0,8	0,4
lise-dengi okul mezunu	0,4	1,93	0,00	0,1	0,0
Üniversite	0,2	0,00	0,00	0,0	0,0
Master-doktora	0,0	0,00	0,00	0,0	0,0
ÇOCUK (6 YAŞINDAN KÜÇÜK)	11,1	6,92	1,04	14,8	16,8
TOPLAM	100,0	5,20	0,69	100,0	100,0

Eđitime hanedeki fertler bazında baktığımızda ise yine benzer bir yapı görmekteyiz. Okur-yazar olmayan fertleri kendi grupları içinde hep en yüksek yoksulluk riskine sahip gruptur. Burada yaş değişkeninin de önemli bir faktör olduğu görölmektedir aynı eğitim seviyesinde olan fertlerin yoksulluk riskleri yaş gruplarına göre değişiklik göstermektedir. Yoksulluk riski en yüksek grup yaşı 6-24 arasında olan ve okur-yazar olmayan gruptur. Buradaki yaş gruplandırması bir kişinin eğitiminin ortalama 24 yaşına kadar devam edebileceği varsayımı ile yapılmıştır. Buna göre 6-24 yaş grubu eğitim çağı yaş grubu olarak değerlendirilebilir.

Genel ortalama istihdamda olanlar ile olmayanlar arasında yoksulluk riski açısından çok büyük farklılık yoktur. Türkiye genelinde nüfusun çoğu hanehalkı reisi istihdamda olan hanelerde yaşamaktadır, fakat farklı istihdam şekilleri ve istihdamda olmama nedenleri arasında yoksulluk riski açısından farklılıklar fazladır. Hanehalkı reisi iktisaden faal olup işteki durumu ücretli veya maaşlı olanların yoksulluk riski (%3.07) ortalama dan oldukça düşük buna karşın yevmiyeli çalışanların yoksulluk riski (%11.70) ortalamanın yaklaşık iki katıdır. Bu grubun nüfus içindeki payları %9.20 iken yoksulluğa katkıları %20.68'dir. Hanehalkı reisinin iktisaden faal olmaması durumunda yoksulluk riski en yüksek olan gruplar özörlöler (% 17.33) ve işi olamayanlar (%13.76)'dır.

İktisaden faal olan fertler mevsimlik çalışıyorlarsa ortalamanın üç katı kadar fazla bir yoksulluk riski altındadırlar fakat bu fertlerin sayısı çok az olduğundan (%0.5) ülke yoksulluğuna katkıları az olmaktadır. Yoksulluk riski yüksek olan diğer bir grup ise yevmiyeli çalışanlardır, ferdin ücretli veya yevmiyeli çalışıyor olması, onun yoksulluk riskini oldukça düşürmektedir. İktisaden faal olmayan grupta hasta ve özörlölerin en fazla yoksulluk riski altında olan grup olduğu görölmektedir. Emeklilerin ise yoksulluk riski düşüktür.

Hanehalkı reisinin çalıştığı sektörler arasında yoksulluk riski bakımından büyük farklılıklar vardır. En yüksek risk inşaat ve tarım sektörlerinde ortaya çıkmaktadır. En düşük risk finans ve madencilik sektörlerindedir.

Çalışılan sektör tek başına zayıf bir yoksulluk göstergesidir. Yoksulluk riskine çalışılan sektörün yanısıra o sektörde ağırlıklı olarak gözlenen iş türlerine göre baktığımızda daha anlamlı sonuçlar elde edebiliriz. Örneğin inşaat sektöründe yoksulluk riskinin yüksek olması bu sektörde yoğun olarak yevmiyeli işçilerin çalışıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 7. Hanehalkı reisinin işteki durumuna göre yoksulluk

Hanehalkı reisinin işteki durumu ve çalışmama sebebi	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi					Yoksulluğa katkı			
		Yoksul %	Çok Yoksul %	Ortalama yoksulluk açığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok Yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
İKTİSADEN FAAL OLAN	86,31	5,26	0,66	19,40	1,02	4,64	87,31	82,79	86,26	87,55
Ücretli, maaşlı	29,81	3,07	0,19	27,73	0,52	3,34	17,57	8,35	15,10	21,75
Yevmiyeli ve mevsimlik çalışanlar	9,20	11,70	1,66	34,47	2,54	9,23	20,68	22,19	22,89	18,55
İşveren	6,37	0,92	0,08	24,84	0,13	1,46	1,13	0,76	0,83	2,03
Kendi hesabına	40,88	6,10	0,87	30,29	1,19	5,06	47,93	51,49	47,43	45,20
Ücretsiz aile işçisi	0,04	0,00	0,00	23,44	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	0,00
İKTİSADEN FAAL OLMAYAN	13,70	4,82	0,87	21,25	1,03	4,16	12,70	17,21	13,75	12,46
İşi yok	1,25	13,76	3,36	21,79	3,00	9,57	3,32	6,10	3,68	2,62
Öğrenci	0,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	0,01
Ev kadını	1,82	8,78	2,16	25,51	2,24	6,90	3,08	5,70	4,00	2,75
Özürlü	0,17	17,33	1,56	13,16	2,28	9,63	0,56	0,38	0,37	0,35
Hasta	0,40	7,13	3,57	31,51	2,25	4,80	0,55	2,08	0,88	0,42
Emekli	7,95	1,16	0,07	13,14	0,15	1,99	1,78	0,75	1,19	3,45
İrad sahibi	0,57	1,57	1,09	47,02	0,74	3,01	0,17	0,90	0,41	0,38
Yaşlı	1,24	9,50	0,26	13,15	1,25	6,74	2,26	0,47	1,51	1,82
Diğer	0,23	22,51	2,50	33,59	7,56	13,01	1,00	0,83	1,70	0,65

TOPLAM	100,00	5,20	0,69	19,64	1,02	4,58	100,00	100,00	100,00	100,00
--------	--------	------	------	-------	------	------	--------	--------	--------	--------

Tablo 8. Hanehalkı fertlerinin işteki durumuna göre yoksulluk

Hanehalkı fertlerinin işteki durumu Ve çalışmama sebebi	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi		Yoksulluğa katkı	
		Yoksulluk %	Çok yoksul %	Yoksul %	Çok yoksul %
İKTİSADEN FAAL OLAN	38,32	4,27	0,54	31,02	29,45
Ücretli, maaşlı	11,09	2,41	0,14	5,13	2,17
Yevmiyeli	3,55	9,01	1,14	6,15	5,87
İşveren	1,60	0,86	0,08	0,26	0,19
Kendi hesabına	10,23	4,79	0,69	9,42	10,18
Ücretsiz aile işçisi	11,31	4,63	0,67	10,07	11,04
Mevsimlik çalışanlar	0,54	12,92	2,34	1,35	1,85
İKTİSADEN FAAL OLMAYAN	37,10	4,58	0,55	32,66	29,72
İşi yok	4,18	7,39	0,98	5,93	5,94
Öğrenci	9,54	4,06	0,46	7,45	6,38
ev kadını	17,07	4,45	0,58	14,59	14,40
Özürlü	0,32	8,75	0,99	0,54	0,46
Hasta	0,39	9,21	0,96	0,69	0,54
Emekli	2,83	0,70	0,05	0,38	0,22
İrad sahibi	0,26	1,64	1,19	0,08	0,45
Yaşlı	2,09	6,01	0,37	2,42	1,13
Diğer	0,42	7,28	0,33	0,58	0,20
ÇOCUK (YAŞ<12)	24,58	7,52	1,12	36,32	40,84

TOPLAM	100,00	5,20	0,69	100,00	100,00
---------------	---------------	-------------	-------------	---------------	---------------

Tablo 9. Hanehalkı reisinin iktisadi faaliyetine göre yoksulluk

Hanehalkı reisinin iktisadi faaliyeti	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi					Yoksulluğa katkı			
		Yoksul %	Çok yoksul %	Ortalama yoksulluk açığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
İKTİSADEN FAAL OLAN	86,3	5,26	0,66	19,40	1,02	0,32	87,3	82,8	86,3	84,8
Tarım	28,6	6,68	1,04	19,48	1,30	0,38	36,7	43,2	36,4	33,5
Madencilik ve taşocaklığı	0,9	1,85	0,00	23,70	0,44	0,13	0,3	0,0	0,4	0,4
İmalat	12,1	4,29	0,36	16,88	0,72	0,23	10,0	6,4	8,6	8,5
Elektrik, gaz, su	0,4	2,45	0,00	14,11	0,35	0,07	0,2	0,0	0,1	0,1
İnşaat	7,6	9,48	1,30	20,92	1,98	0,70	13,9	14,3	14,8	16,2
Toptan ve perakende ticaret	15,8	4,64	0,33	17,12	0,79	0,22	14,1	7,7	12,3	10,8
Ulaştırma	5,8	4,29	0,51	22,42	0,96	0,34	4,8	4,3	5,5	6,0
Mali aracı kuruluşlar	0,6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Diğer hizmetler	14,4	2,65	0,33	21,95	0,58	0,22	7,3	6,9	8,2	9,5

İKTİSADEN FAAL OLMAYAN	13,7	4,82	0,87	21,25	1,03	0,36	12,7	17,2	13,7	15,2
TOPLAM	100,0	5,20	0,69	19,64	1,02	0,33	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 10. Her sektördeki en baskın işteki duruma göre yoksulluk

Sektörler ve bu sektörlerdeki En baskın işteki durum	Nüfus %	Payı	Yoksulluk göstergesi		Yoksulluğa katkı	
			Yoksul %	Çok yoksul %	Yoksul %	Çok yoksul %
Tarım	18,0		5,07	0,72	17,5	18,8
Kendi hesabına	6,5		4,73	0,69	5,9	6,5
Ücretsiz aile işçisi	10,5		4,86	0,71	9,8	10,7
Madencilik ve taşocaklığı	0,2		1,45	0,00	0,1	0,0
ücretli, maaşlı	0,2		0,61	0,00	0,0	0,0
İmalat	5,3		3,77	0,27	3,9	2,1
ücretli, maaşlı	3,5		3,81	0,19	2,6	1,0
Elektrik, gaz, su	0,1		1,43	0,00	0,0	0,0
ücretli, maaşlı	0,1		1,50	0,00	0,0	0,0
İnşaat	1,9		8,02	0,87	3,0	2,4
Yevmiyeli ve mevsimlik çalışanlar	1,2		10,90	1,34	2,6	2,4
Toptan ve perakende ticaret	5,5		3,34	0,27	3,5	2,1
kendi hesabına	2,0		4,01	0,29	1,5	0,8
Ulaştırma	1,5		3,34	0,34	1,0	0,8
ücretli, maaşlı	0,7		26,12	0,00	3,4	0,0
Mali aracı kuruluşlar	0,3		0,70	0,00	0,0	0,0
ücretli, maaşlı	0,3		1,87	0,00	0,1	0,0

Diğer hizmetler	4,9	2,18	0,45	2,0	3,2
Ücretli, maaşlı	4,0	0,94	0,06	0,7	0,3
İKTİSADEN FAAL OLMAYAN	62,2	5,77	0,78	69,0	70,6
TOPLAM	100,0	5,20	0,69	100,0	100,0

Tablo 11. Her sektördeki en baskın işteki duruma göre hanehalkı reisinin yoksulluğu

Hanehalkı reisinin çalıştığı sektör ve bu sektördeki en baskın işteki durum	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi				Yoksulluğa katkı				
		Yoksul %	Çok yoksul %	Ortalama yoksulluk ağırlığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
Tarım	28,6	6,68	1,04	19,48	1,30	0,38	36,7	43,2	36,4	33,5
Kendi hesabına	26,6	6,30	0,98	19,21	1,21	0,35	32,2	37,8	31,5	28,7
Madencilik ve taşocakçılığı	0,9	1,85	0,00	23,70	0,44	0,13	0,3	0,0	0,4	0,4
Ücretli, maaşlı	0,7	1,13	0,00	20,79	0,23	0,08	0,1	0,0	0,2	0,2
İmalat	12,1	4,29	0,36	16,88	0,72	0,23	10,0	6,4	8,6	8,5
Ücretli, maaşlı	7,8	4,77	0,35	17,36	0,83	0,25	7,2	3,9	6,3	6,0
Elektrik, gaz, su	0,4	2,45	0,00	14,11	0,35	0,07	0,2	0,0	0,1	0,1
Ücretli, maaşlı	0,4	2,59	0,00	14,11	0,37	0,07	0,2	0,0	0,1	0,1
İnşaat	7,6	9,48	1,30	20,92	1,98	0,70	13,9	14,3	14,8	16,2
Yevmiyeli ve mevsimlik çalışanlar	5,0	12,70	1,91	21,79	2,77	1,01	12,1	13,8	13,4	15,3
Toptan ve perakende ticaret	15,8	4,64	0,33	17,12	0,79	0,22	14,1	7,7	12,3	10,8
Kendi hesabına	8,2	5,55	0,40	15,08	0,84	0,24	8,7	22,7	6,7	5,9
Ulaştırma	5,8	4,29	0,51	22,42	0,96	0,34	4,8	4,3	5,5	6,0
Ücretli, maaşlı	2,4	3,00	0,00	14,23	0,43	0,08	1,4	0,0	1,0	0,6
Mali aracı kuruluşlar	0,6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Ücretli, maaşlı	0,6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0

Diğer hizmetler	14,4	2,65	0,33	21,95	0,58	0,22	7,3	6,9	8,2	9,5
Ücretli, maaşlı	12,1	1,57	0,07	15,30	0,24	0,06	3,7	1,2	2,9	2,2
İKTİSADEN FAAL OLMAYAN	13,7	4,82	0,87	21,25	1,03	0,36	12,7	17,2	13,7	15,2
TOPLAM	100,0	5,20	0,69	19,64	1,02	0,33	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 12. Hanehalkı tiplerine göre yoksulluk

Hanehalkı tipi	Nüfus Payı %	Yoksulluk göstergesi					Yoksulluğa katkı			
		Yoksul %	Çok yoksul %	Ortalama yoksulluk açığı %	Yoksulluğun derinliği %	Yoksulluğun şiddeti %	Yoksul %	Çok yoksul %	Derinlik %	Şiddet %
Tek başına yaşayan yaşlı	0,3	3,37	0,43	17,94	0,60	0,20	0,2	0,2	0,2	0,2
Tek başına yaşayan çalışma yaşındaki yetişkin	0,4	0,71	0,27	31,15	0,22	0,11	0,0	0,1	0,1	0,1
Tek başına yaşayan yetişkin ve çocuk	1,4	8,04	2,66	26,94	2,17	0,79	2,1	5,3	2,9	3,3
Tek başına yaşayan yetişkin ve yaşlı	1,5	1,98	0,11	15,46	0,31	0,07	0,6	0,2	0,4	0,3
Çocuksuz evli çift	4,7	1,67	0,31	19,14	0,32	0,11	1,5	2,1	1,5	1,5
1 çocuklu evli çift	5,9	1,60	0,08	14,09	0,23	0,05	1,8	0,7	1,3	0,9
2 çocuklu evli çift	10,6	3,20	0,29	18,97	0,61	0,18	6,5	4,4	6,3	5,9

3+ çocuklu evli çift	12,4	9,50	1,68	22,38	2,13	0,78	22,6	30,3	25,8	29,4
Çocuksuz geniş aile	14,9	1,63	0,08	18,01	0,29	0,08	4,7	1,6	4,3	3,6
1 çocuklu geniş aile	14,8	3,55	0,41	17,99	0,64	0,19	10,1	8,9	9,3	8,6
2 çocuklu geniş aile	13,8	4,20	0,45	19,29	0,81	0,24	11,2	9,0	11,0	10,2
3+ çocuklu geniş aile	19,4	10,41	1,32	18,81	1,96	0,61	38,7	37,1	37,1	35,9
TOPLAM	100,0	5,20	0,69	19,64	1,02	0,33	100,0	100,0	100,0	100,0

Türkiye’de nüfusun büyük bir çoğunluğu birkaç kuşağın birarada yaşadığı büyük ailelerde yaşamaktadır. Bu haneler aynı zamanda yüksek yoksulluk riskine de sahiptirler. Bu da yoksulların çoğunun neden geniş ailelerde yaşadığını açıklamaktadır. Türkiye’de nüfusun yaklaşık %63’ü geniş ailelerde yaşamaktadır. Yoksulluk riski, aileler genişledikçe ve çocuk sayısı arttıkça artmaktadır. Yoksulluk riski en yüksek aile 3’den fazla çocuğu olan geniş ailelerdir, bunların yoksulluk riski ortalamanın iki katıdır (%10.41). Bunların nüfus payı % 10.41 iken yoksulluğa katkıları %38.7 olmaktadır bunun nedeni ise bu tür hanelerde yoksulluğun fazla olmasıdır.

Yoksulların yaşadığı konutun koşulları da oldukça kötüdür, yarısından fazlasının tuvaleti evin dışında hemen hemen yarısının ise banyosu yoktur. Sahip oldukları dayanıklı tüketim malları ise oldukça azdır. Yoksulların yaşadıkları konutun ortalama oda sayısı 2.8 ve büyüklüğü 74 m² iken yoksul olmayanların yaşadıkları konutun ortalama oda sayısı 3.48 ve büyüklüğü 93 m²’dir.

Tablo 13. Yoksul olan ve olmayan hanelerin yaşam koşulları

Sahip olunan konut kolaylıkları ve eşyalar	Yoksul olmayanların sahiplik oranı %	Yoksul olanların sahiplik oranı %	Toplam sahiplik oranı %
Tuvalet (Ev içinde)	71,2	40,2	70,0
Banyo	86,0	55,3	84,8
Kalorifer	8,4	0,4	8,1
Borulu su sistemi	84,8	63,9	84,0
Elektrik	99,6	98,3	99,6
Doğal gaz	2,3	0,0	2,2
Sıcak su	8,5	2,1	8,2
Şofben-Termosifon	37,9	5,5	36,6
Telefon	65,3	26,2	63,7
Televizyon (Renkli)	76,3	47,8	75,1
Televizyon (Siyah-beyaz)	24,3	37,4	24,9
Buzdolabı	90,4	67,8	89,6
Otomatik çamaşır makinası	31,4	2,3	30,2
Otomobil	15,6	1,3	15,0

DİPNOTLAR

1. Deaton, Angus " The Analysis of Household Surveys, A Microeconomic Approach to Development Policy", John Hopkins University press, 1987

2. Yapılan beslenme analizlerinde kır ve kent için oluşturulan gıda sepetlerinin gerekli RDA değerlerini sağladıkları görülmüştür. RDA (Recommended Daily Allowances) sağlıklı bir kişinin günlük alması gereken enerji ve besin bileşenleri gereksinimlerini gösterir. 2500 kalorienin alınmasını sağlayan kırsal ve kentsel besin sepetlerinin nalisinde, bunların Protein, A vitamini, C vitamini, Demir, Kalsiyum ve yağ açısından önerilen RDA değerlerini sağladıkları ya da çok yaklaştıkları görülmüştür, fakat gıda sepetindeki bazı gıda maddelerinin miktarları küçük olduğundan ve bazıları da ülkeye özgü maddeler (pekmez, tarhana, tahin helvası vb.) olduklarından beslenme analizine dahil edilememiştir

3. Bu çalışmada 3 temel ölçüm üzerinde yoğunlaşmıştır:

- 1) Kafa sayısı indeksi (head-count index) (H)
- 2) Yoksulluk açığı indeksi (poverty gap index) (PG)
- 3) Foster- Greer-Thorbecke ölçümü (P₂)

Kafa sayısı indeksi ile yoksulluğun yaygınlığı, yoksulluk açığı indeksi ile yoksulluğun derinliği (depth of poverty), Foster- Greer-Thorbecke ölçümü ile yoksulluğun şiddeti (severity of poverty) ölçülmektedir.

En basit ve hala en çok kullanılan ölçüm, kafa sayısı indeksidir. Bu ölçüm nüfusun ne kadarının y olarak belirlenen tüketiminin (veya yaşam standardının ölçümünde kullanılacak diğer bir ölçümün) z olarak belirlenen yoksulluk sınırının altında olduğunu verir. Yoksulluk sınırı altında kalan nüfusun genel nüfusa oranıdır.

q sayıda insanın yoksul olduğunu ve n'nin toplam nüfus olduğunu varsaydığımızda:

$$H = \frac{q}{n}$$

Burada H, z yoksulluk sınırına göre belirlenen yoksul kişi sayısını vermektedir. Bu yoksulluğu ölçmede bazı amaçlar için iyi ve oldukça kolay anlaşılabilen bir yöntemdir. Yoksulluğun azaltılmasındaki genel iyileşmeyi değerlendirmek gibi kullanımlar için yeterlidir. Bununla birlikte , amaç örneğin bazı özel politikaların yoksullar üzerindeki etkilerini analiz etmek olduğunda ciddi yetersizlikleri vardır. Bunun nedenini anlamak için yoksul bir kişinin aniden çok daha yoksul bir duruma geldiğini varsayalım. Bu durumda ölçülmüş olan yoksullukta hiçbir değişiklik olmayacaktır. Bu ölçüm fakirlik çizgisi altında yer alan hanehalkı gelirlerindeki bir azalmaya duyarlı değildir. Aynı zamanda fakirler arasında gerçekleşen akışlarda olduğu gibi, fakirlerden fakir olmayanlara doğru gelişen akışlara da duyarsızlık göstermektedir. Örneğin, eğer bütün halkın geliri yoksulluk sınırı altında ise ve bu gelir % 50 oranında azalmış olsa bile Kafa Sayısı İndeksi buna kayıtsız kalacak ve yoksulluk oranında herhangi bir değişiklik olmayacaktır¹. Kafa sayısı indeksi yoksulluğun derinliği konusunda tamamen duyarsızdır.

Yoksulların, yoksulluk sınırına göre yoksulluk açıklarının toplamı şeklinde ifade edilen yoksulluk açığı daha iyi bir ölçümdür. Yoksulların yoksulluk sınırının altında kalan mesafesini ölçmeye dayanan bu yöntem yoksulluğun derinliğine ilişkin daha iyi bilgi verir. Ölçümün nasıl yapıldığını görmek için tüketimlerin küçükten büyüğe doğru sıralandığını, yoksulun tüketiminin y₁ , sonraki daha yoksulun tüketiminin y₂, en yoksulun tüketiminin y_q olduğunu

ve Yoksulluk sınırı olan z 'den daha yüksek tüketim olmadığını varsaydığımızda yoksulluğun şiddeti şu şekilde hesaplanabilir;

$$PG = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left[\frac{z - y_i}{z} \right]$$

Bu formül şu şekilde de ifade edilebilir

$$PG = I \cdot H$$

I , "gelir açığı oranı" nı gösterir ve şu şekilde ifade edilir

$$I = \frac{z - y^p}{z}$$

Bu formülde Y^p yoksulların ortalama tüketimlerini ifade etmektedir.

PG'nin transfer programlarının yoksullara yönlendirilerek yoksulluğun ortadan kaldırılması konusunda bir gösterge olması nedeniyle açıklayıcı bir özelliği de vardır. Yönlendirilmiş transferleri kullanarak yoksulluğu ortadan kaldırmanın minimum maliyeti basit olarak nüfustaki yoksulluk açığının toplamıdır. Her bir yoksulun yoksulluk açığı yoksulluk sınırına kadar tamamlanır ve maliyet şu olur;

$$\sum_{i=1}^q (z - y_i)$$

Yoksulluk açığı ölçümünün bir eksiği yoksulluğun şiddetindeki değişimleri tatmin edici bir şekilde kapsamamasıdır. Örneğin 4 kişinin tüketimi için 2 dağılım olduğunu varsayalım. A dağılımı (1,2,3,4) ve B dağılımı (2,2,2,4) olsun. Yoksulluk sınırı $z=3$ için (her iki durumda da $H=.75$ olmaktadır) PG her iki dağılımda da 0.25 değerini almaktadır. A'daki en yoksul kişinin tüketimi B'deki en yoksul kişinin yarısı kadardır. Yoksulluk açığı yoksul bir kişiden daha yoksul bir kişiye yapılan bir transferden etkilenmemektedir.

Yoksulluğun Şiddetinin ölçümünde kullanılan ölçüm Foster-Greer-Thorbecke (P_2) ölçümüdür.

$$P_2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left[\frac{z - y_i}{z} \right]^2$$

Yukarıdaki örnekte A ve B dağılımlarında, A dağılımı için P_2 'nin değeri 0.14 ve B dağılımı için ise 0.08'dir. Burada A dağılımında daha yüksek bir yoksulluk şiddeti olduğu görülmektedir. Bu ölçüm, en yoksullara ulaşmayı amaçlayan politikalar için avantajlara sahip ise de bunu yorumlamak kolay değildir. Bu ölçüm 2 bileşenin toplamı olarak düşünülebilir toplama etki eden bileşenlerden birisi yoksulluk açığı iken diğeri yoksullar arasındaki eşitsizliktir.

KAYNAKLAR

Baysal, Ayşe, "Genel Beslenme" ,Ankara,1995.

Being, Inequality and Poverty: Sensitivity Estimates Across Ten Countries using the Luxemburg Income Study (LIS) Database.

Boateng, O, Ewusi, K, Kanbur, R, McKay A, "A Poverty Profile for Ghana,1987-88" ,SDA in Sub-Saharan Afrika Working Paper No.5,World Bank,1990.

Bradshaw, J, Jun-Rong Chen, " Poverty in The UK: A Comparison With Nineteen Other Countries, Social Polity Research Unit,The University of York.

Buhmann, B, Rainwater, L, Schmaus, G, Smeeding, T, " Equivalence Scales, Well-Being, Inequality and Poverty: Sensitivity Estimates Across Ten Countries using the Luxemburg Income Study (LIS) Database.

Dansuk,Ercan, " Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi" DPT Uzmanlık Tezi, Ankara 1997.

Datt, G, Joliffe, D, Sharma, M, " A Profile of Poverty in Egypt:1997", FCND Discussion Paper No.49, 1998.

Deaton, Angus, " The Analysis of Household Surveys, A Microeconomic Approach to Development Policy", John Hopkins University press, 1987.

De Geyndt, Willy, "Social Development and absolute Poverty in Asia and Latin America, World Bank Technical Paper No. 328, World Bank, 1996.

DİE , "1994 Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi Sonuçları", Ankara 1997.

DİE , "1994 Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi Metodolojisi", Ankara 1999.

Dumanlı, Recep, "Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları , DPT Uzmanlık Tezi, 1996.

Erdoğan, Güzin, " Türkiye'de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı Üzerine Bir Çalışma", DİE Uzmanlık Tezi, 1996.

Erdoğan, Güzin, " Türkiye'de Yoksulluk:Boyutu ve Profili", DİE Araştırmalar Dizisi,1998.

Figini Paolo, "Inequality measures, Equivalence Scales and Adjustment for Household Size and Composition", Department of economics, Trinity College Dublin.

Hentschel, J, Lanjouw, P, " Constructing an Indicator of Consumption for the Analysis of Poverty", LSMS Working Paper No.124, World Bank, 1996.

H.Ü. Beslenme ve Diyetetik Bölümü " Besinlerin Bileşimleri", Ankara, 1991.

Lanjouw, P, Milanovic B, Paternostro, S, " Poverty and Economic Transition: How Do Changes in Economies of Scale Affect Poverty Rates of Different Households? " World Bank, 1998.

Lanjouw, P, Ravallion, M, " Poverty and household size" The Economic Journal, Royal economic Society, 1995.

Lipton,M,Van Der Gaag,Jacques, " Including the Poor", World Bank Regional and Sectoral Studies, World Bank,1993.

Prescott, N, Pradhan, M, " A Poverty Profile of Cambodia", Worl Bank Discussion Paper No. 373, World Bank, 1997.

Psacharopoulos,G, Nguyen, Xuan Nguyen, " The Role of Government and The Private Sector in Fighting Poverty", World Bank Technical Paper No.346, World Bank, 1997.

Ravallion,Martin, "Poverty Comparisons", LSMS Working Paper No.88,World Bank,1992.

Ravallion,Martin, "Poverty Lines in Theory and Practice", LSMS Working Paper No.133,World Bank,1998.

Rogers,J. M, Gray, M.B, "CE: data: quintiles of income versus quintiles of outlays" BLS, 1994. .

Sudhir,A, Harris, C, " Choosing a Welfare Indicator".

Uluatam,Özhan," Makro İktisat"Ankara,1987.

UNDP, "Human Development Report 1995 Turkey" .

UNDP, "Human Development Report 1996 Turkey" .

UNDP, "İnsanca Gelişme Birinci Türkiye Konferansı (rapor)", 1992.

UNDP, "Poverty and Human Development", Human Development Papers 1997, 1997.

Üstünel, Besim, " Ekonominin Temelleri", 1987.

Ünsalan, Reyhan, "Food Consumption Expenditure and Consumption Data Analysis in Turkey Energy, Protein, Fat and Carbohydrate" 1998.

World Bank, World Development Report, 1990.

World Bank, World Development Report, 1997.

World Bank, Ecuador Poverty Report, 1996.